

Acculturation Developmental Course of the Holy Qur'an in the Verses Revelation of the Specific to Women Explicit Rules

Khadijah Ahmadi Bighash^{*1} , Ameneh Ahmadi Bighash²

1. Assistant Professor, Department of Quran and Hadith, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

2. PhD student, Department of Quran and Hadith, Faculty of Quran and Hadith Sciences, University of Islamic Mazaheb, Tehran, Iran.

Citation: Ahmadi Bighash, Kh., & Ahmadi Bighash, A. (2022). Acculturation developmental course of the Holy Qur'an in the verses revelation of the specific to women explicit rules. *Journal of Woman and Culture*, 14(54), 43-53.
 DOR: 20.1001.1.20088426.1401.14.54.4.1

ARTICLE INFO

Received: 22.10.2022

Accepted: 19.12.2022

Corresponding Author:

Khadijah Ahmadi
Bighash

Email:

Kh.ahmadi@modares.as.ir

Keywords:

The developmental
course
Acculturalization of the
Holy Qur'an
Specific for women
rulings verses.

Abstract

The aim of the current research was to investigate the acculturation developmental course of the holy Qur'an in the verses revelation of the specific to women explicit rules. The universe of the study included all the verses of the Holy Quran. The research sample embraced the specific to women explicit rulings verses. The research design was descriptive-analytical. To collect data, the verses of the Holy Quran, interpretive, narrative and historical sources were reviewed via the library method. Then the data were analyzed. The findings of the research showed: The Quran is a universal book for the guidance of all mankind, which in the process of its revelation, in addition to the transmission of the text, also provided the audience with the method to realize its educational dimensions well through acculturalization. One of the most important categories of the Qur'an are the specific to women rulings verses, which are implicitly mentioned in the Meccan surah, and explicitly in the Madani surah, in topics such as: menstruation, breastfeeding period, eddeh (waiting period after divorce during which a woman cannot remarry), chastity and modesty, ghaz al-basr (staring to the men), etc. have been mentioned. Focusing on the revelation of explicit verses specific to women in the process of revelation, telling from a kind of gradual culture building in order to fight and invalidate superstitions and ignorance, preparing to accept rulings, and planning them from the simplest to the most difficult, in line with the gradual preparation and training of the audience to accept women's rights, respect their status, and promote the human character of women on the age of decline in society.

Extended abstract

Introduction: The Qur'an is the words of God and the result of all the guidance and educational needs of people from the time of revelation to the end of existence. The audience of this book is, first of all, the people of the Age of Revelation, to whom the verses of the Qur'an were revealed according to their positive and negative behaviors, and then the people after the Age of Revelation, who are obliged to read and act on the messages of the Qur'an. Studies within the Qur'an showed its gradual decline during the Prophet's (PBUH) mission as a matter of course. The verses of the Quran are divided into three categories, the principles of belief, moral aspects, and the verses of rulings. The investigation and analysis of the process of revelation of women-specific verses of al-Ahkam showed that the scope of the verses of al-Ahkam al-Nisa has taken a part of the Meccan and Madani surahs. The verses of al-Ahkam al-Nisa are scattered in Surah Makki and can be counted in an indirect way, even in the verses of al-Qasas. The propagation of Islam ended in Mecca. In Medina, the opportunity to socialize religious culture was provided, and with divine laws and the teachings of the Messenger of God (PBUH), the formation of a community of faith was provided in Medina. The revelation of the twenty-eight surahs of the Qur'an in different places in Medina was deliberately overseeing the establishment of the religious community, organizing the necessary laws for it, in order to guide them towards the establishment of the central government and the modern Islamic society by removing the obstacles. Therefore, issues such as the specific verses of al-Ahkam for women, which were among the important topics that needed to be cultured, were explicitly addressed in its verses and became social culture and norms. In this research, the verses of al-Ahkam al-Nisa in Sur Madani, whose legal capacity is clear and obvious, were examined in the field of rulings specific to women. Discovering a network of women's verses and the evolutionary course of its topics for better and greater effects on the audience, is similar to these rulings. According to the presented materials, the aim of the current research was to investigate the acculturation developmental course of the holy Qur'an in the verses revelation of the specific to women explicit rules.

Method: The universe of the study included all the verses of the Holy Quran. The research sample embraced the specific to women explicit rulings verses. The research design was descriptive-analytical. To collect data, the verses of the Holy Quran, interpretive, narrative and historical sources were used via the library method. Then the data were analyzed.

Results: The findings of the research showed: The Quran is a universal book for the guidance of all mankind, which in the process of its revelation, in addition to the transmission of the text, also provided the audience with the method to realize its educational dimensions well through acculturalization. One of the most important categories of the Qur'an are the specific to women rulings verses, which are implicitly mentioned in the Meccan surah, and explicitly in the Madani surah, in topics such as: menstruation, breastfeeding period, eddeh (waiting period after divorce during which a woman cannot remarry), chastity and modesty, ghaz al-basr (staring to the men), etc. have been mentioned. Focusing on the revelation of explicit verses specific to women in the process of revelation, telling from a kind of gradual culture building in order to fight and invalidate superstitions and ignorance, preparing to accept rulings, and planning them from the simplest to the most difficult, in line with the gradual preparation and training of the audience to accept

women's rights, respect their status, and promote the human character of women on the age of decline in society.

Conclusion: The Almighty God did not limit the divine teachings of the Quran to reflecting on the content of its verses, but also considered the space of revelation and the course of development of the verses in the various positions of their revelation. The evolution of the revelation of the verses of Al-Ahkam in the Holy Quran, as the verses that oblige its audience to perform the assigned tasks, indicates that the Almighty God is trying to change with a soft and gradual movement in the ignorant society that did not even consider the human personality of women. The approach of the society's view towards them has been raised, so that in the light of this change in the attitude towards women, it applies and implements its rules and laws better.

Author Contributions: Dr. Khadijah Ahmadi Bighash: Designing the general framework, final review, content analysis and corresponding author, Content editing. Ameneh Ahmadi Bighash: data collection, data analysis, submission and correction of the article. All authors reviewed and approved the final version of the article.

Acknowledgments: The authors consider it necessary to thank all who helped to in this research.

Conflict of interests: The authors stated that there is no conflict of interest in this study.

Fiunding: This article has not been sponsored.

سیر تطور فرهنگ‌سازی قرآن کریم در نزول آیات الاحکام صریح اختصاصی زنان

خدیجه احمدی بیغش*^۱، آمنه احمدی بیغش^۲

۱. استادیار، گروه قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۲. دانشجوی دکتری، گروه قرآن و حدیث، دانشکده قرآن و حدیث، دانشگاه مذاهب اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی سیر تطور فرهنگ‌سازی قرآن کریم در نزول آیات الاحکام اختصاصی زنان است. جامعه پژوهش آیات قرآن کریم است. نمونه پژوهش آیات الاحکام صریح اختصاصی زنان بود. طرح پژوهش توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات از آیات قرآن کریم، منابع تفسیری، روایی و تاریخی، با روش کتابخانه‌ای استفاده شد. سپس به تحلیل اطلاعات و داده‌ها پرداخته شد. یافته‌های پژوهش نشان داد: قرآن، کتابی جهان‌شمول و برای هدایت همه بشر است، که در فرآیند نزول خود، علاوه بر انتقال متن، روش را نیز به مخاطب ارائه نموده تا با فرهنگ‌سازی، ابعاد تربیتی آن به خوبی محقق گردد. از مهم‌ترین مقول‌های قرآن، آیات الاحکام اختصاصی زنان است که به صورت غیرصریح در سورمکی، و به صورت صریح در سورمدنی، در موضوعاتی نظیر: حیض، مدت شیردهی، عده طلاق، عفت و حیا، غضبصر، و... مورد اشاره قرار گرفته‌اند. تمرکز نزول آیات الاحکام صریح اختصاصی زنان در سیر نزول، از نوعی فرهنگ‌سازی تدریجی به منظور مبارزه و بطلان عقاید خرافی و جاهلی، ایجاد آمادگی جهت پذیرش احکام، و طرح آن‌ها از ساده‌ترین تا سخت‌ترین، در راستای آماده‌سازی و آموزش تدریجی مخاطبان جهت پذیرش حقوق زنان، ارج نهادن به مقام ایشان، ارتقاء شخصیت انسانی برای زنان در جامعه عصر نزول حکایت دارد.

کلیدواژگان: سیر تطور، فرهنگ‌سازی قرآن کریم، آیات الاحکام اختصاصی زنان

قرآن، کلام خدا و حاصل تمام نیازهای هدایتی و تربیتی مردم از زمان نزول تا انتهای هستی است. مخاطبان این کتاب در وهله اول مردمان عصر نزول هستند، که آیات قرآن با توجه به رفتارهای مثبت و منفی آن‌ها نازل شده، و سپس مخاطبان آن مردمان بعد از عصر نزول تا قیامت می‌باشند که موظفانند پیام‌های قرآنی را خوانده و به آن‌ها عمل نمایند. بنابراین مخاطب قرار دادن مسلمانان صدر اسلام بهانه‌ای برای راهبری همه مسلمانان در گذر تاریخ است. مطالعات درون قرآنی، نزول تدریجی آن را در طول زمان رسالت پیامبر (ص) امری بدیهی نشان می‌دهد. زیرا گرچه قرآن برنامه هدایت برای تمامی اعصار و امصار است، اما نزول هر بخش از آیات آن با توجه به نیاز و وضعیت مخاطبان جامعه عصر نزول قرآن بود. خداوند متعال متناسب با مصلحت و اراده‌اش در تغییر و تحول همه جانبه مردم، آیات و سوره را به تدریج توسط پیامبر (ص) نازل نمود (Daruaize, 2004). معارف قرآن کریم به سه دسته تقسیم می‌شود: اصول اعتقادی، جنبه‌های اخلاقی، و آیات الاحکام. مراد از آیات الاحکام آیاتی است که به نحو استقلالی یا انضمامی با آیات دیگر، با دلالت مطابقی یا التزامی، و... برداشتی مرتبط در مورد احکام مکلفین استنباط کرده، و به احکام فقهی و تکالیف عملی ارتباط دارد (Shahabi, 1996, ShaneChi, 1999). آیات الاحکام نیز دو دسته‌اند، آیاتی که ظرفیت فقهی آشکار داشته و مستقیماً متضمن حکم شرعی هستند؛ و یا آیاتی که ظرفیت فقهی خفی داشته و مدلول آن‌ها به صورت غیرمستقیم در کشف و تعیین حکم شرعی تأثیرگذار می‌باشند (Rawandi, 1987). بررسی و تحلیل فرآیند نزول آیات الاحکام اختصاصی زنان نشان می‌دهد گستره آیات الاحکام نساء، بخشی از سوره مکی و مدنی را به خود اختصاص داده است. آیات الاحکام نساء در سوره مکی پراکنده و به صورت غیر صریح، حتی در آیات القصص قابل احصاء است؛ به عنوان نمونه در سوره تکویر که سوره مکی است، زنده به گور کردن دختران و عدم برخورداری از برخی حقوق ابتدایی برای آنان مشاهده می‌شود. در مستندات متعددی به برخی از این مباحث پرداخته شده است. به عنوان نمونه: در کتاب آیات النساء، تنها به بیان آیاتی که مربوط به زنان می‌باشد، اکتفا شده است (Salehi Ghaffari, 1985). در مقاله بازخوانی آیات الاحکام مربوط به زنان در سوره نساء، به بررسی آیات الاحکام زنان در سوره نساء، و بدون پرداختن به سیرتطور آن حتی در این سوره، پرداخته است (Memarian, 2017). همچنین پژوهشی با عنوان فرآیند فرهنگ‌سازی نماز در قرآن با رویکرد ترتیب نزول وحی، به بررسی سیرتزیلی آیات مربوط نماز و سسر فرهنگ‌سازی قرآن در این موضوع پرداخته است (Bararian, 2017). در کتاب سیر فرهنگ‌سازی پوشش اسلامی براساس سیر نزول نیز، احکام پوشش زنان را در سیر نزول بررسی کرده (Behjat-pur, 2018)، مثلاً آیات الاحکام نساء را در قصه موسی (ع) و دختران شعیب که با بسیاری از حقوق از جمله، اشتغال بانوان، صحبت بانامحرم، و.. که به صورت غیر صریح در ارتباط است، مورد بررسی قرار داده است. این آیات به صورت غیر صریح و با هدف مبارزه با تفکر و دیدی غلط به زنان در جامعه جاهلی آن روزگار اشاره دارد. همچنین در پژوهش (Esadi Tajani, 1996) جایگاه زن در حقوق کیفری ایران و فقه عامه مورد بررسی قرار گرفته است. بنابر آنچه بیان شد باید گفت تبلیغ اسلام در حالی در مکه به پایان رسید که به دلیل جو قالب در مبارزه با شرک و بت پرستی، عدم تعامل با اهل کتاب، و مساعد نبودن فضا در مکه برای اجتماعی شدن برخی از امور از جمله آیات الاحکام زنان، این مباحث به صورت صریح در آیات مکی مورد اشاره قرار نگرفت. به عبارت دیگر مومنان تنها با بخش قابل قبولی از احکام الهی، به صورت غیرمستقیم آشنا شدند. اما در مدینه به دلیل فراهم بودن فرصت اجتماعی شدن فرهنگ دینی، تقنین‌های الهی و تعلیمات رسول الله (ص) تهمیدات شکل‌گیری جامعه‌ایمانی در مدینه فراهم گشت. نزول بیست و هشت سوره قرآن در مواضع مختلف مدینه، عمداً ناظر به استقرار اجتماع دینی، ساماندهی قوانین لازم برای آن بود، تا با رفع موانع ایشان را به سمت استقرار دولت مرکزی و جامعه نوین اسلامی هدایت نماید (Behjat-pur, 2018). از این رو مسائلی هم‌چون آیات الاحکام اختصاصی زنان که از جمله مباحث مهم و نیازمند به فرهنگ‌سازی بود به صورت صریح در آیات آن قابل ملاحظه بوده، و سیر فرهنگ‌سازی و تبدیل به هنجار اجتماعی آنها به خوبی قابل درک است. در این پژوهش آیات الاحکام نساء در سوره مدنی که ظرفیت فقهی آن‌ها صریح و آشکارند، در عرصه احکام مختص به زنان، مورد بررسی قرار گرفت. تحلیل و بررسی این مسئله به منظور کشف شبکه‌ای

از آیات الاحکام زنان و سیرت‌توری موضوعات آن بوده، تا در این مسیر روش قرآن در ایجاد تاثیرات بهتر و بیشتر بر مخاطبان و انس ایشان با این احکام را به تصویر کشد. با توجه به مطالب آرایه شده هدف این پژوهش بررسی سیرت‌طور فرهنگ‌سازی قرآن کریم در نزول آیات الاحکام صریح زنان می‌باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. جامعه پژوهش آیات قرآن کریم است. نمونه پژوهش بررسی آیات الاحکام صریح اختصاصی زنان بود.

روش اجرا

در این پژوهش جهت بررسی سیرت‌طور نزول آیات الاحکام اختصاصی زنان، در ابتدا به گردآوری آیات الاحکام صریح اختصاصی زنان از قرآن پرداخته شد. پس از آن با بررسی منابع کتابخانه‌ای تفسیری، روایی و تاریخی مربوط به این آیات، جهت دستیابی به روش فرهنگ‌سازی قرآن کریم در پرداختن به این دست از آیات که اختصاص به زنان دارد، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

با توجه به آیات الاحکام زنان که از جمله مباحث مهم و نیازمند به فرهنگ‌سازی، است به سیرت‌طور آیات الاحکام صریح اختصاصی زنان در سور مدنی در ذیل پرداخته شد.

فرآیند تطور آیات الاحکام صریح زنان

- سوره بقره

سوره بقره بر اساس ترتیب نزول هشتاد و هفتمین سوره نازل شده، و اولین سوره از سور مدنی است که به صورت صریح به موضوع آیات الاحکام اختصاصی نساء پرداخته است. آیات الاحکام اختصاصی نساء این سوره عبارتند از: حیض، عده طلاق و مدت شیردهی که در ذیل به آن‌ها پرداخته شد:

حیض

«وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ...» (سوره بقره، ۲۲۲).

«و از تو، درباره خون حیض سؤال می‌کنند، بگو: چیز زیان‌بار و آلوده‌ای است؛ از این‌رو در حالت قاعدگی، از آنان کناره‌گیری کنید! و با آن‌ها نزدیکی ننمایید، تا پاک شوند! و هنگامی که پاک شدند، از طریقی که خدا به شما فرمان داده، با آن‌ها آمیزش کنید!...».

شان نزول این آیه نشان می‌دهد که یهودیان در زمان حیض، زنان‌شان را از خانه بیرون می‌کردند و از دست‌شان غذا و آب نمی‌خوردند. به همین دلیل مسلمانان از پیامبر (ص) در مورد این مسئله سوال کردند (Siyuti, 1984). باتوجه به روایات متعدد در نتیجه این آیه نفی پیروی مسلمانان از یهود و نصارا، مبارزه با سنت غلط را دربردارد (Jurjani, 1998).

عده طلاق

«وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا...» (سوره بقره، ۲۲۸).

«زنان مطلقه، باید به مدت سه مرتبه عادت ماهانه دیدن (و پاک‌شدن) انتظار بکشند! [عده نگه دارند] و اگر به خدا و روز رستاخیز، ایمان دارند، برای آن‌ها حلال نیست که آن‌چه را خدا در رحم‌هایشان آفریده، کتمان کنند.

و همسران‌شان، برای بازگرداندن آن‌ها (و از سرگرفتن زندگی زناشویی) در این مدت، (از دیگران) سزاوارترند؛ در صورتی که (به راستی) خواهان اصلاح باشند...».

بر اساس شان نزول این آیه ابتدای اسلام طبق یک سنت غلط چون مرد، زن را سه بار طلاق می‌داد. آیه اقدام زنان به کتمان بارداری خود را که غالباً به قصد از بین بردن حق رجوع شوهر خود یا ازدواج بعدی بود، حرام می‌شمرد و رجوع به زن در ایام عده را حق شوهر می‌داند (Asqlani, 1995).

مدت شیردهی

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...» (سوره بقره، ۲۳۳).

«و مادران [باید] فرزندان خود را دو سال تمام شیر دهند. [این حکم] برای کسی است که به خواهد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند. و خوراک و پوشاک آنان [مادران]، به‌طور شایسته، بر عهده پدر است...».

این آیه در مورد دوران شیردهی نوزادان است. مراد آیه زن مطلقه‌ای است که از شوهر خود فرزند شیرخوار دارد، و خداوند بیان می‌دارد مادران باید فرزندان خود را دو سال تمام شیر بدهند. بر پدر فرزند هم نفقه و حمایت اقتصادی در این ایام واجب است. روایات متعدد نیز این مراد را تایید می‌نمایند (Koleini, 1990).

- سوره احزاب

سوره احزاب که در ترتیب نزول نودمین سوره نازل شده، و دومین سوره مدنی است که به صورت صریح به موضوع آیات الاحکام اختصاصی نساء می‌پردازد. آیات الاحکام اختصاصی نساء این سوره عبارتند از: عذاب اخروی همسران پیامبر، نهی از نازک کردن صدا، عفت و حیا، عدم لزوم حجاب در مقابل محارم و حجاب که در ذیل به آن‌ها پرداخته شد:

عذاب اخروی زنان پیامبر(ص)

«يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ...» (سوره احزاب، ۳۰).

«ای همسران پیامبر، هر کس از شما مبادرت به کار زشت آشکاری کند، عذابش دو چندان خواهد بود...».

در مورد این آیه شان نزولی در کتب سبب نزول و کتب تاریخی پیدا نشد؛ ولی روایاتی در این باب وجود دارد (Aroosi Hawizi, 1995). سبب در این آیه حکم عذاب زنان پیامبر را که مادران امت هستند، به عنوان الگویی برای سایر زنان مسلمان برمی‌شمارد (Tabarsi, 1993).

نهی از نازک کردن صدا

«يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا» (سوره احزاب، ۳۲).

«ای همسران پیامبر، شما مانند هیچ یک از زنان [دیگر] نیستید، اگر سرپروا دارید پس به ناز سخن مگویید تا آنکه در دلش بیماری است طمع ورزد؛ و گفتاری شایسته گوید...».

برای این آیه شان نزول خاصی در کتب سبب نزول و تاریخی پیدا نشد. بلکه روایاتی ذیل این آیه آمده، نگاه خاصی به رفتار زنان در مقابل نامحرمان دارد. این یک حکم از اول اسلام و تا بی‌نهایت برای تمام زنان مسلمان است (Tamimi Maghribi, 2006).

عفت و حیا

«وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ...» (سوره احزاب، ۳۳).

«و در خانه‌های خود بمانید، و هم‌چون دوران جاهلیت نخستین (در میان مردم) ظاهر نشوید، و نماز را برپا دارید، و زکات را بپردازید، و خدا و رسولش را اطاعت کنید...». این آیه حکم عدم تبرج زنان پیامبر را بیان می‌دارد (Qureshi, 1994).

عدم لزوم حجاب در مقابل محارم

«لَا جُنَاحَ عَلَيَّهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَآتَيْنَ اللَّهُ...» (سوره احزاب، ۵۵).

«بر آنان [همسران پیامبر] گناهی نیست در مورد پدران و فرزندان و برادران و فرزندان برادران و فرزندان خواهران خود و زنان مسلمان و بردگان خویش (که بدون حجاب و پرده با آنها تماس بگیرند)؛ و تقوای الهی را پیشه کنید...». برای این آیه شان نزول خاصی در کتب سبب نزول و تاریخی پیدا نشد. در روایات (Koleini, 1990) بیان شده بعد از نزول آیه حجاب، این حکم از برخی که جزو محارم هستند شامل پدران، فرزندان و... برداشته شد (Makarem Shirazi, 1995).

حجاب

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ...» (سوره احزاب، ۵۹).

«ای پیامبر، به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که چادر خود را بر خود فرو پوشند. این مناسب‌تر است، تا شناخته شوند و مورد آزار واقع نگردند...».

چند شان نزول برای این آیه بیان شده است (Vahedi Nishabouri, 1991) که آیه حکم قطعی حجاب زنان را جهت شناخته شدن به عفت و پاکدامنی تصریح می‌دارد (Tabarsi, 1993).

- سوره ممتحنه

سوره ممتحنه که در ترتیب نزول نود و یکمین سوره نازل شده، و سومین سوره از سوره مدنی است که به صورت صریح به موضوع آیات الاحکام اختصاصی نساء در مورد بیعت زنان با پیامبر پرداخته است.

بیعت زنان با پیامبر

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعُهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ...» (سوره ممتحنه، ۱۲).

«ای پیامبر، چون زنان باایمان نزد تو آیند که [با این شرط] با تو بیعت کنند که چیزی را با خدا شریک نسازند، و دزدی نکنند، و زنا نکنند، و فرزندان خود را نکشند، و بچه‌های حرامزاده پیش دست و پای خود را با بهتان [و حيله] به شوهر نبندند، و در [کار] نیک از تو نافرمانی نکنند، با آنان بیعت کن و از خدا برای آنان آمرزش بخواه...». روایاتی در شان نزول این آیه حکم بیعت زنان را با پیامبر، که حکایت از ارزش والای اسلام به ایشان است را بیان می‌دارد (Tabarsi, 1993).

-سوره نساء

سوره نساء بر اساس ترتیب نزول نود و دومین سوره نازل شده، و چهارمین سوره از سوره مدنی است که به صورت صریح به موضوع آیات الاحکام اختصاصی نساء در مورد نشوز پرداخته است.

نشوز زن

«...وَاللَّائِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا...» (سوره نساء، ۳۴).

«...و (اما) آن دسته از زنان را که از سرکشی و مخالفت‌شان بیم دارید، پند و اندرز دهید! (و اگر مؤثر واقع نشد، در بستر از آن‌ها دوری نمایید! و (اگر هیچ راهی جز شدت عمل، برای وادار کردن آن‌ها به انجام وظایف‌شان نبود، آن‌ها را تنبیه کنید! و اگر از شما پیروی کردند، راهی برای تعدی بر آن‌ها نجوید!...».

طبق شان نزول های متعدد در این آیه حکمی حکیمانه ای را در حل مشکلات زوجین بیان داشته و راه حل هایی را پیشنهاد می‌دهد (Allameh Majlisi, 1984).

- سوره طلاق

سوره طلاق بر اساس ترتیب نزول نود و نهمین سوره نازل شده، و پنجمین سوره از سورمدنی است که به صورت صریح به موضوع آیات الاحکام اختصاصی نساء در مورد عده زنان یائسه و باردار پرداخته‌است.

عده زنان یائسه و باردار

«وَاللَّائِي يَيْئَسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ...» (سوره طلاق، ۴).

«و از زنان تان، آنان که از عادت ماهانه مایوسند، اگر در وضع آن‌ها (از نظر بارداری) شک کنید، عده آنان سه ماه است، و هم‌چنین آن‌ها که عادت ماهانه ندیده‌اند؛ و عده زنان باردار این است که بار خود را بر زمین بگذارند...».

طبق شان نزول آیه در پاسخ به سوال برخی زنان (Vahedi Nishabouri, 1991) در احکام عده زنان یائسه، زنانی که حیض نمی‌شوند، و زنان باردار نازل شد (Tabatabai, 1997).

- سوره نور

سوره نور که بر اساس ترتیب نزول صد و سومین سوره نازل شده، و ششمین سوره از سورمدنی است که به صورت صریح به موضوع آیات الاحکام اختصاصی نساء در مورد غض زنان و حجاب زنان سالخورده پرداخته‌است.

غض بصر زنان

«وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ...» (سوره نور، ۳۱).

«و به زنان با ایمان بگو دیدگان خود را [از هر نامحرمی] فرو بندند...».

در این آیه به شرح وظائف زنان در کنترل نگاه‌شان پرداخته، و از ایشان می‌خواهد چشمان خویش را فرو گرفته، و از نگاه کردن به مردان نامحرم خودداری کنند. از این رو عدم کنترل نگاه همان‌گونه که بر مردان حرام است، بر زنان نیز حرام است (MakaremShirazi, 1995).

حجاب زنان سالخورده

«وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّائِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ...» (سوره نور، ۶۰).

«و زنان از کارافتاده‌ای که امید به ازدواج ندارند، گناهی بر آنان نیست که لباس‌های (رویین) خود را بر زمین بگذارند، به شرط این که در برابر مردم خودآرایی نکنند؛ و اگر خود را بپوشانند برای آنان بهتر است...».

طبق روایات متعدد این آیه حجاب زنان سالخورده را از حکم حجاب مستثنی می‌شمرد (Har Ameli, 1996).

بحث و نتیجه‌گیری

خداوند متعال معارف الهی قرآن را محدود به تامل در محتوای آیاتش نکرده، بلکه توجه به فضای نزول و سیر تطور آیات در مواقف گوناگون نزول آن‌ها را نیز مدنظر داشته‌است. سیر تطور نزول آیات الاحکام در قرآن کریم، به عنوان آیاتی که مخاطبان خود را ملزم به انجام وظایف محوله می‌دارد حاکی از آن است که خداوند متعال در جامعه جاهلی که حتی شخصیت انسانی برای زن قائل نبود، با یک حرکت نرم و تدریجی درصدد تغییر رویکرد نگاه جامعه به ایشان برآمده، تا در پرتوی این تحول نگرش به زنان، احکام و قوانین خود را بهتر اعمال و اجرا نماید. آیات اختصاصی زنان دسته اول از آیات الاحکام نساء را شامل می‌شود، که به صورت غیرصریح (مکی) و صریح (مدنی) بیان احکام مختص به بانوان، در موضوعاتی نظیر حیض، عده طلاق، مدت شیردهی، نهی از نازک کردن صدا، عفت و حیا، حجاب، نشوز، غض بصر زنان، حجاب سالخورده‌ها، که نوعی ایجاد و ارتقاء احترام و حفظ شان فردی و اجتماعی بانوان به صورت تدریجی است، دربردارد.

سهام نویسندگان: دکتر خدیجه احمدی بیغش: طراحی چارچوب کلی، بررسی نهایی، تحلیل مطالب و نویسنده مسئول، تدوین محتوا. آمنه احمدی بیغش: جمع‌آوری داده‌ها، ارسال و اصلاحات مقاله. همه نویسندگان نسخه نهایی مقاله را مورد بررسی قرار داده و تأیید نموده‌اند.

سپاسگزاری: نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از تمامی کسانی که در انجام این پژوهش کمک کرده‌اند، تشکر و قدردانی کنند.

تعارض منافع: نویسندگان تصریح می‌نمایند در این پژوهش تعارض منافع وجود ندارد.

حمایت مالی: این مقاله از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

Reference

The Holy Quran

Allameh Majlisi, M. (1984). *Bihar al-Anwar*. Tehran: Islamic Publishing House. URL: <http://islamquest.net/fa/archive/fa424>

Aroosi Hawizi, A. (1995). *Tafsir Noor al-Saqlain*. Qom: Ismailian. URL: <http://www.alvahy.com.30>

Asqlani, I. (1995). *al-Asaba fi Tami'iz al-Sahaba*. Beirut: Dar al-Kitab al-Alamiya. URL: <https://http://www.fa.islamtape.com/article/art/4949>

Behjatpur, A. (2018). *The method of creating a culture of chastity in the Qur'an*. Qom: Hajar Publishing Center. [Persian] URL: https://journals.atu.ac.ir/article_10329.html

Brarian. B. (2017). *Rereading the verses of Al-Ahkam related to women in Surah Nasa*. Tehran: Fiqh and Law. [Persian] URL: https://rjqk.atu.ac.ir/article_10329.html

Daruaze, Q. (2004). *al-Tafsir al-Hadith*. Cairo: Darahia. URL: <https://quran.isca.ac.ir/fa/Article/Detail/22829>

Esadi Tajani, F. (1996), *the position of women in Iranian criminal law and public jurisprudence*. Tehran: Hohza. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/article/10783954-24166>

Har Ameli, M. (1996). *Wasal al-Shia*. Qom: Ahl al-Bayt Institute. <http://ensani.ir/fa/article/2039>

- Jurjani, A. (1998). *Jala-ul-Azhan & Jala-e-Ahzan*. Tehran: Semit. URL: <https://hawzah.net/fa/Article/View/5199/>
- Koleini, M. (1990). *Al-Kafi*. Tehran: Al-Islamiya. URL: <https://civilica.com/doc/733626/>
- Makarem Shirazi, Sh. (1995). *Tafsir Nemiuneh*. Qom: Darul Kitab al-Islamiya. [Persian] URL: <http://www.makarem.ir/main.aspx?typeinfo=21&lid=0&catid=28148&mid=263432>
- Memarian, Z. (2017), *Rereading the verses of Al-Ahkam related to women in Surah Nasa*. Tehran: Research in Fiqh. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/article/20746955-93215/>
- Qureshi, A. (1994). *Ahsan Al-Hadith*. Tehran: Baath Foundation. [Persian] URL: <http://www.imamalinet.net/fa/Question/View/10427>
- Rawandi, Q. (1987). *Fiqh al-Qur'an fi Sharh Ayat al-Ahkam*. Qom: Ayatollah Murashi Najafi Library. URL: <http://ensani.ir/file/download/article/1611997859-1036099-63.pdf>
- Salehi Ghaffari, M. (1985). *Ayat al-Nisa: The verses of rulings on women*. Tehran: Burhan Publications. URL: <https://quran.isca.ac.ir/fa/Article/Detail/7361/>
- Shahabi, M. (1996). *Advar Fiqh*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. [Persian] URL: <https://lib.eshia.ir/80767/1/0>
- ShaneChi, K. (1999). *Ayat al-Ahkam*. Tehran: side. [Persian] URL: <https://mesbahyazdi.ir/node/147/>
- Siyuti, J. (1984). *Al-Dar al-Manthor fi Tafsir al-Mathor*. Qom: Ayatollah Murashi Najafi Library. URL: <https://civilica.com/doc/669606/>
- Tabarsi, F. (1993). *Majma al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*. Tehran: Nasser Khosro. URL: <https://hedayatgar.ir/fa/news/4195/>
- Tabatabai, M. (1997). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Qom: the community of teachers of Qom seminary. URL: <http://ensani.ir/fa/article/1889/>
- Tamimi Maghribi, M. (2006). *Da'ayim al-Islam*. Qom: Al-AI-Bayt Institute. URL: <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/89/6744/80550/>
- Vahedi Nishabouri, A. (1991). *Asbab Al-Nouzol the Qur'an*. Beirut: Dar al-Kitab Al-Alamiya. [Persian] URL: <http://www.maarefquran.com/fa/Article/Detail/262/>